

# ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์

## A Study of Knowledge of Vinayavinicchya in Bhikkhunivibhanga

บุปผาชาติ รชตธีรภิญโญ / Bupphachart Rachatatirapinyow

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

M.A. Student, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

เสฐียร ทังทองมะดัน / Sathien Thangthongmadan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

วันที่รับบทความ 2 กุมภาพันธ์ 2564 / แก้ไขบทความ 5 มีนาคม 2564 / ตอบรับบทความ 21 พฤษภาคม 2564

### บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ 3) เพื่อวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยและเอกสารต่างๆ นำมาวิเคราะห์ บรรยายโดยวิธีการพรรณนา แล้วจึงนำไปตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลของการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์เมื่อได้บวชเข้ามาสู่สังฆมณฑลในพระพุทธศาสนาได้ยึดถือและปฏิบัติตามพระวินัยปิฎก อันเป็นคัมภีร์ที่ได้ประมวลกฎข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นการรักษาเพศพรหมจรรย์ เมื่อได้มอภายนี้ต่อการถือเพศบวรชิต พระวินัยเปรียบดั่งเป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงดับขันธปรินิพพาน พระวินัยปิฎกได้ประมวลพุทธบัญญัติอันประกอบไปด้วยระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ในสมัยนั้น และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน พระวินัยจึงถือได้ว่าเป็นดังเช่นกฎหมายของพระภิกษุสงฆ์ที่ได้วางกฎระเบียบแห่งการกำหนดโทษ หนักเบา หรือลดหย่อนไว้อย่างประณีต การกำหนดโทษตามความผิดที่ได้กระทำ ภิกษุสงฆ์แม้ได้ปฏิบัติเป็นอย่างดี ย่อมนำมาสู่ผลอันดีงามแก่ผู้ปฏิบัติ ส่งผลถึงความสงบเรียบร้อยแก่หมู่สงฆ์ การวินิจฉัยพระวินัยในคัมภีร์ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ อสาธารณบัญญัติและสาธารณบัญญัติ ในภิกขุณีวิภังค์เป็นอสาธารณบัญญัติ เป็นสิกขาบทที่ภิกษุณีสงฆ์รักษาเพียงฝ่ายเดียว มี 130 สิกขาบท และสาธารณบัญญัติบัญญัติไว้ซึ่งภิกษุสงฆ์พึงรักษาและภิกษุณีสงฆ์พึงรักษาด้วย 181 สิกขาบท มีโครงสร้างและสาระสำคัญ คือ ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ ประกอบด้วย ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัค คียกัณฑ์ ปาจิตตียกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขียกัณฑ์ และอธิกรณสมถะ การวินิจฉัยพระวินัยในภิกขุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

คือ 1) การวินิจฉัยในแบบภาพรวม มี 17 ข้อ เช่น วัตถุ อาบัติ กรรม เวทนา เป็นต้น 2) การวินิจฉัยแต่ละสิกขาบท ประกอบด้วย ต้นบัญญัติ พระบัญญัติสิกขาบทวิภังค์ เป็นต้น สิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้นี้ ถือเป็นศีลที่ภิกษุณีสงฆ์ จึงยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด น้อมนำมาสู่การสำรวมระวังกาย วาจา เปรียบเหมือนระเบียบแบบแผนการปฏิบัติทางกาย วาจา ตามพระวินัยภิกษุณีวิภังค์ ย่อมเป็นไปเพื่อกายวาจา ที่งดงาม อันเป็นบาทฐานนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

**คำสำคัญ :** ธรรมวินัย, ภิกษุณี, ภิกษุณีวิภังค์

## Abstract

This thesis has three objectives: 1) to study the judgment of the discipline as shown in the Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the judgment of the discipline as shown in the Bhikkhuni Viphang scriptures, and 3) to analyze the diagnosis of the discipline as shown in the scriptures. It is a documentary research.

The research results were found that A monk when he was ordained into the diocese In Buddhism, we adhere to and abide by the Discipline, which is a scripture that has compiled the rules of conduct for the training of body, speech and mind that the Lord Buddha has laid the foundation of behavior in order to preserve the chastity sex, when giving this body to the holding of sex, the monk Vinai is like a representative of Lord Buddha. When his Highness Dabkhan Nirvana, The Vinaipitaka code of Buddhist commandments, which consists of regulations tradition The way of life and the way of conducting various activities of the monks in those days and have been practiced until now It can be regarded as like a monk's law. That has set the rules of imposing heavy punishments or moderately reduced Determination of the punishment for the offense committed Buddhist monks, even though they practice very well. Inevitably brings good results to the practitioner Resulting in peace and order to the monks

The ruling of the discipline in the Bhikkhuni scriptures is divided into two groups: the public law and the law. In bhikkhuni, the phantom is public law. It is a sikyadet that only monks maintain, 130 Sikyadet and public commandments. Prescribed by monks to preserve and nuns should be treated as well. 181 Sikkhapada are structured and the essence of the monks is divided into seven kuns, consisting of the Senate Kan Sangkha- thisakhan. Nissakiyakun Pachitthiyakan Discipleship of Tessanee Kan Sekhikhan and Akhon Samatha Judgment of the Discipline in Bhikkhuni Divided into 2 characteris- tics: 1) the general diagnosis has 17 items, such as objects, abuses, deeds, etc. 2) The diagnosis of each Sikkhapada consists of the Sikkhapada

Wipang Act, etc. Considered a precepts to the nuns Must adhere to strict observance Leading to the mindfulness of the body. Verbal is like a form of a physical-verbal practice. According to the monk's discipline Inevitably it is for the beautiful body of speech which is the basis of which leads to the ultimate goal in Buddhism.

**Keywords:** Discipline, nuns, Buddhist nun Wipages.

## บทนำ

สมัยต้นพุทธกาลในพรรษาที่ 1 ถึงพรรษาที่ 20 บุคคลผู้เข้ามาบวชยังมีจำนวนน้อย ผู้ที่บวชแล้วได้ปฏิบัติตามปฏิบัติของพระผู้มีพระภาค โดยมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตไปตามหลักการที่เป็นไปเพื่อกายความกำหนดยินดี ไม่มีการสังสม เป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ เพื่อหลักเรือนอยู่สงัดเพียงลำพัง มีความเพียรเพื่อเป็นคนเลี้ยงง่าย ภิกษุทั้งหลายล้วนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ (วิ.ม. 5/244/8-9) บรรลุปฏิสัมภิทา (อง.จตุกก. 21/172/242-243) แม้พระสาวกผู้มิคุ้นเคยอย่างต่ำก็ได้เป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน (ที.ปา. 11/154/114) ซึ่งผู้ที่ได้เข้ามาบวชมีพื้นเพแตกต่างกันทั้งความคิด อหิงสา และความรู้ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มักทำตามความปรารถนาตามภูมิหลังของตนเอง ถ้าหากไม่มีกฎระเบียบคอยกำกับความประพฤติไว้ ย่อมนำมาซึ่งความวุ่นวายได้ เมื่อมีความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอก ก็จะเป็นการยากที่จะหาเวลาศึกษาเพื่อการบรรลุธรรมเป็นแน่แท้ ในสมัยแรกนั้นพระพุทธเจ้าได้ประทานหลักการ คือ พระโอวาทปาติโมกข์ไว้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์

การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้กำหนดคุณสมบัติของการวินิจฉัยพระวินัย คือ พระวินัยธรมีคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ (1) มีการพิจารณาอย่างรอบคอบในพระบาลีและอรรถกถา (2) มีความมั่นคงในหลักการ ไม่อ่อนแอ (3) มีความแม่นยำ เมื่อจะวินิจฉัย (วิ.อ. 1/45/343) โดยพระวินัยธรพึงพิจารณาตามลำดับของสำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ (1) สุตตะ (วิ.อ. 1/45/339) วินิจฉัยตามพระวินัย (2) สุตตานุโลม วินิจฉัยตามข้ออนุโลมพระวินัย ได้แก่ มหาปเทส (วิ.ม. 5/305/139) (3) อาจริยาท (วิ.อ. 1/45/340) วินิจฉัยตามการวินิจฉัยนอกพระบาลีที่พระอรหันต์ 500 รูปทำไว้ในกาลสังคายนาครั้งที่ 1 (4) อัตโนมัตติ วินิจฉัยตามมติส่วนบุคคล (วิ.อ. 1/45/340) ด้วยเหตุนี้กฎระเบียบ คือ พระวินัย จึงเหมือนด้ายที่ร้อยรัดมวลบุพผาชาติหลากชนิดไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย กลายเป็นพวงดอกไม้ที่สวยงาม น่าดูน่ามอง

การวินิจฉัยพระวินัยในภาพรวมมีการวินิจฉัยอยู่ 17 ประการ 1) เหตุหรือนิทาน คือ การวินิจฉัยสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงพระบัญญัติสิกขาบท มี 8 แห่ง ด้วยกัน 2) บุคคล คือ การวินิจฉัยบุคคลต้นบัญญัติ ผู้กระทำครั้งแรก ผู้เป็นอาทิกัมมิกะภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ 3) วัตถุ คือ วินิจฉัยความประพฤติดังบุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขาบท 4) วิธีบัญญัติ คือ วินิจฉัยประเภทแห่งการบัญญัติสิกขาบทซึ่งมี 9 อย่าง 5) อาณัติ ได้แก่ การวินิจฉัยคำสั่ง ซึ่งบางสิกขาบทบุคคลทำด้วยตนเอง บางสิกขาบทใช้ผู้อื่นล่วงละเมิด 6) อาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยการต้อง ซึ่งในแต่ละสิกขาบทมีระดับการต้องต่างกัน 7) อนาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีที่ไม่ต้องอาบัติ 8) วิบัติ

ได้แก่ การวินิจฉัยที่มีวิบัติเป็นเกณฑ์ โดยแต่ละสิกขาบทจัดเข้าในศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐวิบัติหรืออาชีวิวิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่ง 9) องค์แห่งอาบัติ ได้แก่ การวินิจฉัยองค์ประกอบที่ทำให้ต้องอาบัตินั้น 10) สมุฏฐานแห่งสิกขาบท ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทโดยพิจารณาที่เกิดแห่งอาบัติมี 6 อย่าง 11) กิริยานานัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการต้องอาบัติ มี 5 อย่าง 12) สัญญานานัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีละเมิดสิกขาบทตามสัญญาที่ต่างกัน มี 2 อย่าง 13) จิตตนานัตตะ ได้แก่ การวินิจฉัยวิธีละเมิดสิกขาบทตามเจตนา มี 2 อย่าง 14) วัชชะ หรือ โทษ ได้แก่ การวินิจฉัยอาบัติตามลักษณะความผิด มี 2 อย่าง 15) กรรม ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามความประพฤติ มี 3 อย่าง 16) กุศลตทิกวิธี ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามลักษณะของจิต คือ เอกจิตตาทิ เทวจิตตาทิ ติจิตตาทิ และ 17) เวทนาตทิกวิธี ได้แก่ การวินิจฉัยสิกขาบทตามเวทนา 3 อย่าง คือ เอกเวทนาบัตติ ทวิเวทนาบัตติ ตติเวทนาบัตติ ซึ่งทั้ง 17 ประการที่ได้กล่าวมานี้ เป็นกรอบแห่งการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลังจากที่พระผู้มีพระภาคทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นแล้วนั้น ได้มีผู้คนจากทุกวรรณะประกาศตนออกบวชเป็นสาวกของพระองค์ ผู้คนที่ออกบวชนั้น นอกจากผู้ชายแล้วยังมีสตรีจำนวนมากออกบรรพชา อุปสมบทเป็นภิกษุณีด้วยสาเหตุที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ เพื่อการประพฤติพรหมจรรย์ แสวงหาความพ้นทุกข์ ถึงแม้ในสมัยพุทธกาลภายหลังพรรษาที่ 5 พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงยับยั้งไม่อนุญาตให้สตรีบวชในธรรมวินัยของพระองค์ในครั้งแรก คือ พระมหาปชาบดีโคตรมี แต่ต่อมาก็ทรงอนุญาตเพราะเหตุผลว่าสตรีก็มีศักยภาพบรรลุธรรมชั้นสูงได้ เช่นเดียวกับบุรุษ และได้ตั้งครุธรรม 8 ประการขึ้น หากพระน้านางฯ ยอมครุธรรม 8 ประการนี้ จึงจะบวชให้พระน้านางฯ ก็ได้ยอมรับในเงื่อนไขนี้ พระนางจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีรูปแรกของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาค จึงได้ทรงประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแก่มาตุคามหรือสตรีเช่นเดียวกับพระภิกษุ ซึ่งการอุปสมบทนั้น ดำเนินต่อมาจนตลอดสมัยแห่งพระชนม์ชีพของพระพุทธองค์ (วิ.มหา.อ. 1/45/352)

เมื่อมีสตรีอุปสมบทเป็นภิกษุณีจำนวนมากเช่นเดียวกับภิกษุสงฆ์ที่ต้องมีกฎระเบียบของภิกษุณีเช่นกัน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันยังประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติในการบรรลุธรรม เพราะในสมัยนั้นสตรีที่ได้เข้ามาบวชต่างก็มาจากชนชั้นวรรณะต่างอาชีพ ทำให้การมาอยู่ร่วมกันย่อมมีปัญหาตามมาแน่นอน แต่เพื่อความเสมอภาคและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความสงบในการประพฤติปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบ เป็นการใช้เพื่อควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของภิกษุณี สิ่งนี้ก็คือพระวินัย ซึ่งพระวินัยของภิกษุณีเรียกว่า ภิกษุณีวิภังค์ ว่าด้วยบทบัญญัติของภิกษุณีสงฆ์ แบ่งเป็น 7 กัณฑ์ คือ ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัคคิกกัณฑ์ ปาจิตตยิกกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสขยิกกัณฑ์ และอธิกรณสมถะ รวมเป็น 311 สิกขาบท โดยปรับโทษสถานหนักแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติในปาราชิกกัณฑ์และสังฆาทิเสสกัณฑ์ และปรับโทษสถานเบาแก่ภิกษุณีผู้ล่วงละเมิดบทบัญญัติในกัณฑ์ที่เหลือ

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ
3. เพื่อวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ

## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ เป็นการวิจัยเอกสาร มีวิธีการดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1-7 พระวินัยปิฎก ภิกษุและภิกษุณีวิวัฏฐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และอรรถกถาภาษาบาลีและไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2525 ตลอดจนคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและวิทยานิพนธ์
3. วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบของวัตถุประสงค์ และประเด็นการวินิจฉัยพระวินัยที่ได้ศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
4. เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ
5. นำเสนอผลการวิจัยโดยพรรณนาวิเคราะห์

## สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ 3) เพื่อวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ

สรุปผลการวิจัย การวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุณีวิวัฏฐ จากการวิจัยสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์เมื่อได้บวชเข้ามาสู่สังฆมณฑลในพระพุทธศาสนา ได้ยึดถือและปฏิบัติตามพระวินัยปิฎกอันเป็นคัมภีร์ที่ได้ประมวลกฎข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นการรักษาเพศพรหมจรรย์เมื่อได้มอภายนี้ต่อการถือเพศบรรพชิต พระวินัยเปรียบดังตัวแทนของพระพุทธองค์ เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าได้ทรงดับขันธปรินิพพาน พระวินัยปิฎกนี้ได้ประมวลพุทธบัญญัติอันประกอบไปด้วยระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ ในสมัยนั้น และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน พระวินัยจึงถือได้ว่าเป็นดังเช่นกฎหมายของพระสงฆ์ที่ได้วางกฎระเบียบแห่งการ

กำหนดโทษ หนัก เบา หรือลดหย่อน เอาไว้อย่างปราณีต การกำหนดโทษก็ว่ากันตามความผิดที่ได้กระทำลงไป เป็นสิ่งที่ภิกษุสงฆ์ต้องนำไปศึกษาเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง นำมาซึ่งผลอันดีงามแก่ผู้ปฏิบัติเอง อีกทั้งความสงบเรียบร้อยย่อมเกิดแก่หมู่คณะ ในการพระบัญญัติสิกขาบทนั้น เมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้ามิทรงได้กำหนดไว้ก่อนล่วงหน้า เนื่องด้วยภิกษุผู้เข้ามาบวชมีจำนวนไม่มากนัก ง่ายในการปกครองประกอบกับในสมัยนั้นเรื่องของลาภสักการะก็ยังมีไม่มาก และที่สำคัญภิกษุสงฆ์ที่ได้บวชล้วนแต่อยู่ในชั้นของพระโสดาบัน พระตถาคต จึงทรงรับสั่งว่าถ้ายังไม่มีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ จึงยังไม่มีบัญญัติสิกขาบทจนกระทั่งพระสุทิน ซึ่งเป็นภิกษุรูปแรกที่ได้กระทำผิดต่อการประพฤติพรหมจรรย์ โดยการเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาของตน ณ ป่ามหาวัน จากเหตุการณ์นี้เองที่พระพุทธเจ้าทรงพระบัญญัติสิกขาบทขึ้น และได้บัญญัติเรื่อยมาเมื่อมีภิกษุได้กระทำผิด โดยการวินิจฉัยพระวินัยปิฎกสามารถวินิจฉัยจากการวินิจฉัยสิกขาบทแต่ละข้อ ดังนี้ วัตถุหรือต้นบัญญัติ พระบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาษณีย์ และอนาปัตติวาร และการวินิจฉัยสิกขาบทในภาพรวม เช่น เหตุหรือ นิทาน วัตถุ อาณัติ อาบัติ วิบัติ สมุฏฐานแห่งสิกขาบท เป็นต้น การวินิจฉัยพระวินัยในคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ อสาธารณบัญญัติและสาธารณบัญญัติ แต่ในภิกษุณีวิภังค์เป็นอสาธารณบัญญัติ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นสิกขาบทที่ภิกษุณีสงฆ์รักษาเพียงฝ่ายเดียว มี 130 สิกขาบท มีโครงสร้างและสาระสำคัญของภิกษุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น 3 กัณฑ์ ประกอบด้วย ปาราชิกกัณฑ์ สังฆาทิเสสกัณฑ์ นิสสัคคียกัณฑ์ ปาจิตตียกัณฑ์ ปาฏิเทสนียกัณฑ์ เสนียกัณฑ์ และอธิกรณสมณะ การปรับโทษหรืออาบัติมีตั้งแต่สถานหนักสุด ปานกลาง และเบา ในส่วนที่เป็นอาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิกกัณฑ์ หมายถึง การขาดจากการเป็นสงฆ์ อาบัติรองลงมาได้แก่ สังฆาทิเสสกัณฑ์ ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรม (เข้าปาริวาส) เพื่อประพฤติวิตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัติ และอาบัติเบา ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์ ต้องสละของก่อนจึงปลงอาบัติได้ ในส่วนของข้อบัญญัติอาบัติปาจิตตีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ต้องการให้ภิกษุณีเกิดความโลภ ในลาภสักการะและเพื่อลดนิสัยความจู้จี้จุกจิก ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้หญิงนั่นเอง การวินิจฉัยพระวินัยในภิกษุณีวิภังค์ ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวินิจฉัยในแบบภาพรวมและการวินิจฉัยแต่ละสิกขาบทพระวินัยในภิกษุณีวิภังค์ ซึ่งการวินิจฉัยในแบบภาพรวม มี 17 ข้อ ยกตัวอย่างเช่น การวินิจฉัยจากวัตถุ อาบัติ วิบัติ อาณัติ วิบัติ อนาปัตติวาร กรรม เวทนา เป็นต้น ส่วนการวินิจฉัยแต่ละสิกขาบท มี 5 ประเด็น คือ การวินิจฉัยจากต้นบัญญัติ พระบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาษณีย์ อนาปัตติวาร การวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยตามที่ได้ปรากฏในคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์ ได้ทำการแยกหัวข้อการวินิจฉัยออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวินิจฉัยพระวินัยในภิกษุณีวิภังค์และการวินิจฉัยพระวินัยของภิกษุณีในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการวินิจฉัยพระวินัยในภิกษุณีวิภังค์นี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย คือ การวินิจฉัยพระวินัยตามแบบพระไตรปิฎกและการวินิจฉัยตามแบบพระเถระสายวินัยปิฎก ซึ่งการวินิจฉัยพระวินัยทั้ง 2 แบบนี้ ได้มีความแตกต่างกันส่วนของประเด็นที่ได้ตั้งไว้ สำหรับการวินิจฉัยพระวินัย เนื่องจากการวินิจฉัยพระวินัยตามแบบพระไตรปิฎก มีเพียง 5 ประเด็นหลักๆ ส่วนการวินิจฉัยตามแบบพระเถระสายวินัยปิฎก มีถึง 17 ข้อด้วยกัน ในข้อที่เพิ่มขึ้นมาก็เพื่อให้การวินิจฉัยพระวินัยได้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น มีพิจารณาการวินิจฉัยที่เน้น

ไปถึงเจตนา กรรม รวมไปถึงเวทนาที่ส่งผลต่อการกระทำนั้นว่าด้วยในส่วนของกรณีวินิจฉัยพระวินัยของภิกษุณี ในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง การทำวิจัยครั้งนี้ได้ใช้คัมภีร์สมันตาปาสาทิกา เล่ม 2 ในการนำมาวิเคราะห์การวินิจฉัยในแต่ละสิกขาบท ในส่วนของเนื้อหาในคัมภีร์สมันตาปาสาทิกา เล่ม 2 เป็นการนำเอาคำศัพท์ที่เข้าใจยาก และความหมายของคำของประโยคที่ซับซ้อน นำมาอธิบายเสียใหม่เพื่อให้มีความเข้าใจ สำหรับผู้ที่ได้ศึกษามากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้มีการวินิจฉัยที่เจาะลึกลงไปอีก ในเรื่องของพฤติกรรมที่ได้ล่วงละเมิดสิกขาบทว่าเกิดจากมูลเหตุใด เป็นการกระทำที่เจตนาหรืออย่างไร เกิดขึ้นจาก กาย วาจา หรือ ใจ เป็นมูลเหตุให้ต้องกระทำผิดในการล่วงละเมิดแห่งสิกขาบทอย่างนี้เป็นต้น สิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้นี้ ถือเป็นศีลที่ภิกษุณีสงฆ์จึงยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด น้อมนำมาสู่การสำรวมระงับกาย วาจา เปรียบเหมือนระเบียบแบบแผนการปฏิบัติทางกาย วาจา ตามพระวินัยภิกษุณีวิภังค์ ย่อมเป็นไปเพื่อกาย วาจา ทั้งดงาม อันเป็นบาทฐานนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

### ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิเคราะห์การวินิจฉัยพระวินัยในภิกษุณีวิภังค์ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่สามารถศึกษาวิเคราะห์ต่อไปได้ ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของภิกษุณีที่ปรากฏในภิกษุณีวิภังค์
2. ศึกษาการรักษาพระวินัยของภิกษุณีในภิกษุณีวิภังค์
3. ศึกษาบทบาทของภิกษุณีต่อการเผยแผ่ธรรมะในพุทธศาสนาเถรวาท
4. ศึกษาหลักธรรมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตนของภิกษุณีผู้เป็นเอตทัคคะ

### เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพระวินัยปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.